

**ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
А. С. МАКАРЕНКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

УДК 349.2-057.86(477)

Г. В. Гладка, О. І. Бублик

**ПЕРШЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ МОЛОДОГО СПЕЦІАЛІСТА
В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ
ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Проблема працевлаштування та першого робочого місця є досить актуальною для сучасної України. Невирішеність цієї проблеми тягне за собою низку проблем, які молодь намагається вирішити різними шляхами. Особистість, яка не може себе реалізувати у сучасному соціальному середовищі, забезпечувати себе, шукає визнання в іншому, часто через вживання алкоголю, наркотичних речовин, що як правило, веде до вчинення антиморальних проступків, протиправних дій, злочинних діянь, які тягнуть за собою настання юридичної відповідальності. Така молода людина не може створити сім'ю, бо немає постійного заробітку для її утримання. Невпорядкованість особистого життя, випадкові зв'язки і ряд інших проблем пов'язаних з антисоціальним способом життя приводять до деградації особистості. Таким чином, держава втрачає працездатних громадян і своє майбутнє.

Дослідження з проблеми першого робочого місця та працевлаштування молоді в Україні здійснювали вчені, дослідники В. Савченко [1; 2], А. Бабаскін [3], О. Реус [4], Т. Маркіна [5], практики І. Старченко [6], А. Неселевська [7], Н. Нестерчук [8], та ін. В своїх роботах вони розглядають права, які мають молоді спеціалісти на перше робоче місце, законодавчі гарантії держави та аналізують роботу державних установ, куди можна звертатися за допомогою при працевлаштуванні.

З огляду на важливість означеної тематики, завданням нашого дослідження є аналіз державних гарантій щодо першого робочого місця та працевлаштування молоді, проблеми практичного втілення та їх реалізацію, проблеми зайнятості та працевлаштування молоді на сучасному ринку праці.

Як свідчить історичний досвід розвитку нашої держави в радянський період, проблема зайнятості молоді була досить актуальною і в далекі 20-і роки ХХ ст. Після Першої світової війни, буремних революційних подій та громадянської війни значний відсоток молодих людей, зокрема неповнолітніх, були викинуті за межі нормального життя. Багато з них займалися злидарством, крадіжками, вели антисоціальний спосіб життя, який мав кримінальний присмак. Тому

зусилля педагогів, громадських діячів та держави були спрямовані на вирішення цієї проблеми. Зокрема, видатним педагогом, вченим, письменником А. С. Макаренко було створено свою систему перевиховання та подолання проблем підлітків, за допомогою якої вони поверталися до нормального життя. Всій спільноті відома його педагогічна діяльність в комуні ім. Дзержинського. У 1928 р. Антон Семенович в своїй статті «Про деякі проблеми теорії і практики виховання», полемізує з представниками офіційної педагогічної науки 20-х років. Він стверджує, що не можна зводити всю виховну роботу лише до навчального процесу, що провідна роль належить суспільному вихованню, дитячим будинкам, у яких здійснюється практична виховна робота, що існує проблема виховуючого колективу (вихователі повинні розбиратися в питаннях організації праці, мати певні знання про клубну роботу, не опускаючись до наглядців, які заважають дітям займатися своєю справою).

Спираючись на позитивний досвід колонії ім. М. Горького і комуні ім. Ф. Е. Дзержинського, А. С. Макаренко розробив основні тези побудови дитячого навчально-виховного закладу:

1. Одночасний і гармонійний розвиток дитини (грамотність у читанні, письмі, рахунку, кресленні; кваліфікації в певній професії, знання її комерційної й організаційної сторони; оволодіння комплексом колективних навичок; глибоке виховання самосвідомості).

2. Паралельно з розвитком комунара – розвиток виробництва комуні.

3. Організація патронажу комунією кожного вихованця після виходу його з комуні [9].

Проблема на жаль залишається актуальною на сьогодні, але вже з новою постановкою. В цьому сенсі, досвід А. С. Макаренко щодо виховання молоді і подальшої опіки над випускниками є позитивний, особливо в частині «патронажу комунією кожного вихованця після виходу його з комуні» – подальшого працевлаштування молодих спеціалістів, випускників навчальних закладів.

Статистичні дані дають нам картину сучасного стану безробіття дорослого населення і зокрема молоді, випускників вищих навчальних закладів [19].

Таблиця 1

Роки	Всього чоловік, тис. осіб	Випускники ВНЗ, тис. осіб
2003	1174,5	65,5
2004	1155,2	56,4
2005	1008,1	44,6
2006	1034,2	38,6
2007	988,9	36,7
2008	981,8	34,8
2009	881,5	28,7
2010	759,5	21,0

Реалії сучасного життя свідчать про те, що проблема є досить актуальною і потребує виконання законодавчих ініціатив.

Державою Україна зроблено законодавчі кроки в цьому напрямі, зокрема щодо вільного вибору професії для молоді та працевлаштування громадян. Конституція України гарантує це право:

«Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб» [10].

Нормативно-правова база України щодо працевлаштування молоді орієнтована на міжнародні правові акти. Зокрема ст. 23 Загальної декларації прав людини:

- кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, на справедливій та сприятливій умови праці та на захист від безробіття;
- кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю;
- кожний працюючий має право на справедливую і задовільную винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення;
- кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів [11].

Як зазначається у статті 197 Кодексу законів про працю: „Працевдатній молоді – громадянам України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби надається перше робоче місце на строк не менше двох років.

Молодим спеціалістам – випускникам державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємствами, установами, організаціями, надається робота за фахом на період не менше трьох років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України» [15].

Закон України «Про вищу освіту» ст. 38 зазначає, що студентське самоврядування повинно сприяти працевлаштуванню випускників. Випускники вищих закладів освіти мають право на вільний вибір виду діяльності та місця роботи відповідно до здібностей і професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб (окрім випадків, передбачених чинним законодавством: пільговий прийом, особливі вимоги до професійної діяльності тощо) [13].

Випускники та студенти вищих закладів освіти мають право звертатися щодо працевлаштування: до вищих закладів освіти – під час

навчання; державної служби зайнятості за місцем постійного проживання – після закінчення навчання; власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи, організації незалежно від форм власності – як протягом навчання, так і після закінчення навчального закладу.

Також з метою сприяння працевлаштуванню випускників вищій заклад освіти виконує наступне:

- підтримує зв'язок з державною службою зайнятості, центральними органами державної виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями;
- створює банк даних місць роботи, розробляє рекомендації щодо зміни обсягів та структури підготовки спеціалістів на підставі проведеного службою зайнятості аналізу й прогнозування попиту та пропозицій на ринку праці;
- забезпечує випускників достовірною, повною й оперативною інформацією про можливість працевлаштування на підставі договірних замовлень, надання випускникам допомоги в пошуках роботи, в укладанні цільових договорів та працевлаштуванні;
  - надає допомогу замовникам у доборі необхідних їм спеціалістів;
  - забезпечує в межах компетенції соціально-економічний та правовий захист випускників;
  - оформляє та веде облік укладених договорів, здійснює контроль за виконанням договірних зобов'язань під час навчання студентів та розгляду питання про направлення на роботу випускників;
  - сприяє студентам у пошуках тимчасової роботи;
  - підтримує зв'язки з випускниками, бере участь в організації роботи щодо вивчення їх трудової діяльності тощо [14].

Указом Президента України № 77/96 від 23 січня 1996 р. в редакції Указу №342/96 від 16 травня 1996 р. «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів» визначено, що особи, які навчаються в державних вищих навчальних закладах за рахунок державних коштів – за державним замовленням – укладають з адміністрацією вищого навчального закладу угоду, за якою вони зобов'язуються після закінчення навчання та отримання відповідної кваліфікації працювати у державному секторі народного господарства не менше трьох років. У разі відмови працювати в державному секторі народного господарства випускники відшкодовують у встановленому порядку повну вартість навчання [16].

Законом України «Про професійно-технічну освіту» передбачено, що випускникам професійно-технічного навчального закладу, які навчались за державним замовленням, держава гарантує надання першого робочого місця відповідно до одержаної професії згідно з законодавством. Цим же законом встановлений особливий соціальний

захист дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. Так, держава гарантує випусникам, професійно-технічних навчальних закладів – дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків, працевлаштування за набутою професією та забезпечення житлом згідно з законодавством [17].

Відповідно до законодавства України про працю, держава гарантує працездатній молоді рівне з іншими громадянами право на працю, що виявляється у наступному:

- Держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби. Дворічний строк першого робочого місця обчислюється з урахуванням часу роботи молодого громадянина до призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;

- Молоді громадяни, які звернулися до державної служби зайнятості в пошуках роботи, одержують безкоштовну інформацію та професійну консультацію з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи, а також, у разі необхідності, проходять професійну підготовку і перепідготовку (ч. 3 ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні») [12];

- Держава сприяє створенню молодіжних центрів праці, а також молодіжних громадських організацій (агентства, біржі, бюро та інші) для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення її професійної майстерності (ч. 4 ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні») [12];

- Держава гарантує надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим спеціалістам – випусникам державних професійно-технічних та вищих навчальних закладів, потреба в яких була визначена державним замовленням (ч. 12 ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні») [12, с. 18].

- Працевлаштування випусників вищих навчальних закладів регулюється Порядком працевлаштування випусників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням. Згідно з цим Порядком, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України, випусники вищих навчальних закладів, яким присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і які працевлаштовані на підставі направлення на роботу, вважаються молодими фахівцями протягом трьох років з моменту укладання ними трудового договору із замовником. Керівники вищих навчальних закладів після зарахування осіб на навчання за державним замовленням укладають з ними угоду.

За рік до закінчення навчання міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади укладають контракти з виконавцем державного замовлення відповідно до кількості замовлених місць, подають міністерствам і відомствам, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, які виконують державне замовлення, перелік місць працевлаштування та умов, котрі вони зобов'язуються створити випускнику (забезпеченість житлом, розмір заробітної плати, інші соціальні гарантії).

Згідно з угодою випускник зобов'язаний глибоко оволодіти всіма видами професійної діяльності, передбаченими відповідною кваліфікаційною характеристикою, та відпрацювати в замовника не менше трьох років. Вищий навчальний заклад забезпечує відповідну якість і рівень підготовки фахівця з вищою освітою.

Замовники можуть за рахунок своїх коштів надавати студентам матеріальну допомогу, а також устанавлювати доплати до державної стипендії, визначеної для відповідної спеціальності, курсу, навчального закладу. Граничні розміри цих виплат не обмежуються.

Випускник, призваний на строкову військову службу до збройних сил, після її закінчення зобов'язаний прийти на роботу за призначенням. Це стосується також випускників, які проходять альтернативну (невійськову) службу.

У разі неприбуття молодого фахівця за призначенням або відмови без поважної причини приступити до роботи за призначенням, звільнення його з ініціативи адміністрації за порушення трудової дисципліни, звільнення за власним бажанням до закінчення трирічного терміну випускник зобов'язаний відшкодувати в устанавленому порядку до державного бюджету вартість навчання та компенсувати замовникові всі витрати.

Випускникові, якому відмовлено в прийнятті на роботу після прибуття до місця призначення, замовник компенсує витрати, пов'язані як з переїздом випускника і членів його сім'ї до місця призначення, так і з поверненням до постійного місця проживання згідно з визначеними в угоді умовами, а в разі відмови в прийнятті на роботу за призначенням і звернення молодих фахівців до центрів зайнятості – всі витрати, пов'язані з працевлаштуванням, перепідготовкою, виплатою допомоги у зв'язку з безробіттям та матеріальної допомоги в розмірі стипендії під час проходження професійного навчання [2].

Перше робоче місце – це перше місце, де працює випускник після закінчення учбового закладу. Вплив держави на процеси працевлаштування випускників шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів проявляється по-різному і передусім має на меті підтримку соціального становлення й розвитку молоді, особливо на етапі включення її в трудову діяльність. Державою зазначено ряд положень для покращення становища в Україні з працевлаштуванням, але, не всі ці положення можливо втілити у життя з ряду причин, серед яких –

проблема відсутності робочих місць, невеликий ринок праці, невідповідність отриманої професії запитам ринку праці. Регулюючі можливості держави в цій сфері обмежені, що зумовлено різними причинами:

По-перше, процес формування та розміщення державного замовлення на підготовку кадрів у професійно-технічних і вищих навчальних закладах недостатньо відпрацьований.

По-друге, значна частина громадян здобуває освіту в навчальних закладах за власні кошти і тому самостійно відповідає за своє працевлаштування.

По-третє, за відсутності належної системи інформування населення стосовно перспектив розвитку ринку праці та ефективної системи профорієнтації абітурієнти, вступаючи до навчального закладу, часто вибирають професії та спеціальності, що не мають попиту на ринку праці, не відповідають їхнім психофізіологічним і соціально-психологічним особливостям [2].

Тема дослідження в подальшому є актуальною і перспективною з метою дослідження ринку праці, необхідності створення нових робочих місць та відповідності отриманої спеціальності запитам ринку.

Список використаної літератури

- 1. Савченко В. А.** Державні гарантії надання молоді першого робочого місця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slv.com.ua/book/104/7064.html>. – Назва з екрану.
- 2. Савченко В. А.** Ринок праці та проблеми зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dcz.gov.ua. – Назва з екрану.
- 3. Бабаскін А.** Правове регулювання зайнятості молоді в умовах переходу до ринку / А. Бабаскін // Право України. – 1992. – № 10. – 39 с.
- 4. Реус О.** Особливості припинення трудових правовідносин з неповнолітніми / О. Реус // Право України. – 2001. – № 8. – 78 с.
- 5. Маркіна Т.** Щодо способів захисту прав за законодавством України про працю / Т. Маркіна // Право України. – 2002. – № 2. – 53 с.
- 6. Старченко І. Д.** Працевлаштування молоді на перше робоче місце. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/37963>. – Назва з екрану.
- 7. Неселевська А.** Право випускників на перше робоче місце. Крок 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://neselevska.at.ua/news/pravo_vipusknikiv_na_pershe_roboche_misce_krok_1/2012-06-20-18. – Назва з екрану.
- 8. Нестерчук Н. В.** Працевлаштування молоді на перше робоче місце [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/siteweb/koretsk/ua/9660.htm>. – Назва з екрану.
- 9. Максимюк С. П.** Педагогіка: Навчальний посібник. – К. Кондор, 2009. – 670 с.
- 10. Конституція України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>. – Назва з екрану.
- 11. Загальна декларація прав людини** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irs.in.ua/index.php>. – Назва з екрану.
- 12. Закон**

України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>. – Назва з екрану. **13. Закон** України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Назва з екрану. **14. Гусарев С. Д.** Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посібник / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 655 с. **15. Кодекс законів про працю** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/job/kzpp/part_13.html. – Назва з екрану. **16. Указ** Президента України «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/77/96>. – Назва з екрану. **17. Закон** України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/103/98>. – Назва з екрану. **18. Працевлаштування** молоді.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zsp.org.ua>. – Назва з екрану. **19. Працевлаштування** студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : oblrada.pl.ua/uploads/1stud/01. – Назва з екрану.

Гладка Г. В., Бублик О. І. Перше робоче місце молодого спеціаліста в Україні: законодавче закріплення та проблеми реалізації

В статті розглянуто проблему першого робочого місця випускника ВНЗ, працевлаштування молоді взагалі та реалізації державних гарантій. Розглянуто законодавчі акти, які гарантують працевлаштування молоді. Доведено, що запит ринку праці та невідповідність отриманої спеціальності, проблема безробіття і відсутність нових робочих місць унеможливають процес реалізації державних гарантій. Доведено на прикладі педагогічної діяльності Макаренко А. С. та розвитку нашої держави в 20 – 30-і рр. ХХ ст., що проблеми молоді можна вирішити шляхом їх працевлаштування та зайнятості. Держава, суспільство і громада повинні цим опікуватись, бо невирішеність цього питання веде до деструкції особистості і суспільства.

Ключові слова: працевлаштування, перше робоче місце, молодий спеціаліст, випускник, держава, гарантії, реалізація.

Гладкая А. В., Бублик О. И. Первое рабочее место молодого специалиста в Украине: законодательные гарантии и проблемы реализации

В статье рассмотрены проблемы первого рабочего места выпускника ВУЗа, трудоустройство молодежи вообще и реализации государственных гарантий. Рассмотрены законодательные документы, которые гарантируют трудоустройство молодежи. Доказано, что запрос

рынка труда и несоответствие полученной специальности, проблема безработицы и отсутствие новых рабочих мест тормозят процесс реализации государственных гарантий. На примере педагогической деятельности Макаренко А. С. и развития нашего государства в 20 – 30-х гг. XX в. доказано, что многие проблемы молодежи можно решить путем их трудоустройства и занятости. Государство, общество и территориальная громада должны заниматься этим вопросом, так как его неразрешенность ведет к деструкции личности и общества.

Ключевые слова: трудоустройство, первое рабочее место, молодой специалист, выпускник, государство, гарантии, реализация.

Gladka A. V., Bublik O. I. The First Graduates Employed in Ukraine: Legal Guarantees, and Implementation Issues

The article deals with the problems of government guarantees implementation on the first job, the employment of young specialists, graduates. The importance of practical solutions, the implementation of legal safeguards for the employment of youth in sustainable development of society and the labor market and government is shown. Labor market requirements and consistent with a degree, the problem of unemployment and the lack of new jobs hinder the implementation of government guarantees. It is shown that many problems can be solved by the youth employability and employment on the example of A.S. Makarenko's teaching activities and development of our country in the 20's and 30's of the twentieth century. State, society and territorial community should deal with this issue, because its unresolved leads to the destruction of personality and society.

The first workplace is the first place, where a graduating student works after completion educational establishment. Influence of the state on the processes of employment of graduating students of schools, vocational and higher educational establishment's shows up differently and foremost has for an object support of the social becoming and development of young people, especially on the stage of plugging of her in lab our activity. The first employment of graduating students of institutions of higher learning has a few parties, in particular, the state is mark the row of positions for the improvement of position in Ukraine with employment, but, not all these positions it maybe to incarnate in life for a number of reasons, among that is a problem of absence of workplace, small lab our-market, disparity of the got profession to the queries of lab our-market.

Key words: employment, first job, a young professional, a graduate, a state guarantee implementation.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. і. н., проф. Михальський І. С.